

В.В. МАРУЩЕНКО, канд. біолог. наук, НТУ «ХПІ»

О.В. САКУН, канд. біолог. наук, НТУ «ХПІ»

С.Р. АРТЕМ'ЄВ, канд. техн. наук, НТУ «ХПІ»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬК

В статті проведено розгляд, аналіз та систематизацію існуючих підходів до організації екологічного навчання військових фахівців, деталізовано основні кроки з підвищення якості навчання майбутніх військових спеціалістів РХБ захисту та екологічної безпеки, визначено основні фактори поглиблення теорії і практики розвитку сучасної екологічної освіти у ВВНЗ (ВНП).

In the article consideration, analysis and systematization of existent approaches, is conducted to organization of ecological studies of soldiery specialists, gone into a detail basic steps from upgrading studies of future soldiery specialists of RCHB of defense and ecological safety, certainly basic factors of deepening of theory and practice of development of modern ecological education in HMEE (MES).

Постановка проблеми. Останнім часом військова сфера спричиняє 6 – 10 % усіх глобальних забруднень, проте екологічне виховання та екологічна освіта військових фахівців до 90-х років минулого сторіччя практично не здійснювалася [1, с. 38]. У військовій науці тривалий час переважало вузькопрофесійне ставлення до навколишнього природного середовища. Віддалені екологічні наслідки ведення бойових дій із застосуванням різних видів зброї практично не вивчалися, або їм не надавалося належного значення.

Аналіз публікацій. Вперше мету і завдання освіти у сфері навколишнього природного середовища було сформульовано на Міжнародній Тбіліській конференції у 1977 році, де екологічна освіта розглядалася як найважливіший елемент безперервної і загальної освіти, покликаний сприяти збереженню навколишнього природного середовища [1, с. 39].

Недоліки екологічної освіти багато коштують людству, адже екологічна несвідомість стає причиною глобальних, передусім, соціально-економічних проблем. Проведений аналіз свідчить, що близько 56 % літературних джерел з екологічних питань, які видавалися в країнах СНД за останні 10 – 12 років, обговорюють проблеми екологічної освіти та виховання [2, с. 136].

При цьому слід зазначити, що спектр публікацій, навчальних посібників,

підручників, які охоплюють питання сучасних проблем екології військової діяльності та містять матеріал з систематизованого навчання майбутніх фахівців в галузі екологічної безпеки військ, достатньо незначний.

Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд, аналіз та систематизація існуючих підходів до організації екологічного навчання військових фахівців, деталізація основних кроків з підвищення якості навчання майбутніх військових спеціалістів РХБ захисту та екологічної безпеки.

Викладення основного матеріалу. На підставі натуралістичного підходу була розроблена перша програма екологічної освіти, головними постулатами якої є:

- джерелом екологічних проблем є відносини «людина – природа», що визначалося об'єктивним характером природничонаукових досліджень;

- головним завданням екологічної освіти є забезпечення слухачів знаннями про механізми життя природи (кругообіг речовин, баланс енергій тощо) і подальше поширення такого підходу на господарську діяльність людини;

- стратегією вирішення екологічних проблем є охорона атмосфери, землі, води, тваринного і рослинного світу;

- надання слухачам визначеного обсягу знань з опорою на їх пам'ять.

Діяльнісний підхід був запропонований у другій програмі екологічної освіти, яку було розроблено у 1988 році. Основою такого підходу є зв'язок соціальної діяльності зі штучними змінами, які людина вносить у природний хід подій.

Найважливішими положеннями програми є такі:

- екологічна освіта має відповідати потребам раціонального природокористування в майбутньому;

- природа – це матеріал, що структурується і змінюється нашою розумовою діяльністю;

- через те, що освіта пов'язана з усіма видами діяльності, саме екологічна освіта має бути загальною, організованою (надання пріоритету знанням про організовану діяльність), відкритою, безперервною (тривати протягом усього життя);

- екологічні знання за своєю суттю є міжпредметними, міжпрофесійними, міжвідомчими, це потрібно враховувати під час здійснення підготовки відповідних фахівців, однак введення великої кількості дисциплін

екологічного спрямування до навчального процесу і посилення міжпредметних зв'язків дисциплін, що викладаються, повністю проблеми не вирішує;

– традиційна система навчання спрямована на випуск фахівців, здатних до організації проведення робіт, у яких є способи вирішення, а методологічна орієнтація екологічної освіти дозволяє підготувати професіоналів, здатних вирішувати проблеми, коли засоби і методи їх вирішення невідомі, та їх потрібно самостійно знайти;

– методичне забезпечення навчального процесу націлене на формування мислення слухачів, їх прагнення до взаємопорозуміння під час колективної роботи і саморозвитку.

На нашу думку, першими кроками з екологізації військового навчання мають бути:

– організація методологічного навчання на основі діяльнісного підходу викладачів і слухачів (курсантів, студентів);

– включення екології військової діяльності до обов'язкових навчальних дисциплін;

– екологізація інших дисциплін (гуманітарних, військово-технічних);

– формування екологічної свідомості через засоби масової інформації, культурно-масові заходи, туризм тощо.

Найбільшого ефекту можна досягнути за рахунок створення цілісної системи безперервного військово-екологічного навчання, яка передбачала б досягнення визначеного рівня знань і навичок усіма військовослужбовцями ЗС України.

В сучасних умовах військово-екологічна освіта здійснюється за двома напрямками – загальновійськовим і фаховим.

У загальновійськовій екологічній освіті можна виділити такі рівні:

1. Початковий – досягається під час допризовної підготовки у цивільних навчальних закладах на підставі професійно орієнтованих освітніх програм та під час навчання у військових ліцях із посиленою військово-фізичною підготовкою. У військах для особового складу строкової служби початкова військово-екологічна підготовка особового складу здійснюється відповідно до вимог наказу Міністра оборони України № 65 – 1996 року. Змістом початкової військово-екологічної підготовки є вивчення причин і наслідків глобальної екологічної кризи, стану екологічної обстановки в Україні, мети і завдань екологічної безпеки військ, як складової частини загальної екології.

2. Базовий – досягається у військових факультетах, інститутах (академіях, університетах) під час навчання курсантів (слухачів, студентів). Базова фахова військово-екологічна підготовка здійснюється під час підготовки бакалавра та спеціаліста військ РХБ захисту на факультеті військової підготовки НТУ «ХПІ». Майбутні офіцери військ РХБ захисту опановують навчальний матеріал екологічної спрямованості під час вивчення дисциплін «Екотехнологія» (4 курс, бакалавр) та «Основи екологічної безпеки військ» (5 курс, спеціаліст).

Навчальна дисципліна «Екотехнологія» забезпечує теоретичну і практичну підготовку майбутніх офіцерів військ РХБ захисту. Дисципліна ґрунтується на передових досягненнях науки та технології. Під час її складання використовувалися найновіші джерела інформації, включаючи Інтернет, досягнення сучасної вітчизняної та зарубіжної науки в галузі хімічної технології та промислової екології. Дисципліна належить до циклу природничонаукової та професійної (професійно-орієнтованої) підготовки.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Екотехнологія» є [3] навчити курсантів сучасним тенденціям розвитку хімічної технології і промислової екології, ознайомити їх із теоретичними основами хімічної технології, основними закономірностями фізико-хімічних і хімічних процесів, особливостями методів наукового пізнання в технології та основам теорії хімічних реакторів, а також основам технології найважливіших хімічних виробництв (неорганічних та органічних), методиці створення маловідхідних та безвідхідних виробництв, основним способам утилізації токсичних відходів, комплексному використанню природних ресурсів та нових видів енергії.

Вивчення курсантами матеріалу навчальної дисципліни «Основи екологічної безпеки військ» в сучасних умовах відіграє велику роль.

Практична реалізація положень дисципліни допомагає майбутнім офіцерам військ РХБ захисту в їх становленні як кваліфікованих військових спеціалістів, що, в свою чергу, дозволить їм якісно здійснювати заходи з охорони навколишнього природного середовища у повсякденній діяльності військ.

Дисципліна «Основи екологічної безпеки військ» займає вагомe місце в системі військової освіти, як предмет напрямку загально-прикладної екології, який розглядає аспекти екології військової діяльності та має при цьому чітко виражену практичну направленість навчання.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи екологічної безпеки військ» є [4] навчити курсантів теоретичним основам екології військової діяльності, основним принципам і засобам екологічного моніторингу та раціонального природокористування, прищепити курсантам вміння організовувати та якісно здійснювати заходи екологічної безпеки військової частини, правильно відпрацьовувати документи начальника служби РХБ захисту – начальника служби екологічної безпеки частини з питань екологічної безпеки.

Головними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Основи екологічної безпеки військ» є такі [4]:

- ознайомлення курсантів з теоретичними положеннями загальної прикладної екології та екології військової діяльності, існуючими засобами екологічного моніторингу у місцях дислокації військ, змістом нормативно-правових документів та наказів МОУ з питань охорони навколишнього природного середовища, принципами організації та діяльності органів екологічної безпеки у ЗСУ;

- надання курсантам практичних навичок у відпрацюванні документації начальника служби РХБ захисту – начальника служби екологічної безпеки військової частини з питань екологічної безпеки;

- вдосконалення методичної майстерності курсантів – майбутніх офіцерів військ РХБ захисту під час проведення ними занять з дисципліни «Основи екологічної безпеки військ» відповідно до програми бойової підготовки підрозділів ЗСУ.

3. Післядипломний – досягається у військах під час проведення занять з командирської (професійної) підготовки відповідно до вимог наказу Міністра оборони України № 65 – 1996 року.

4. Спеціальний – досягається під час підготовки слухачів оперативно-тактичного рівня у Національному Університеті оборони України. Має на меті розширити знання й вдосконалити практичні навички військових фахівців з організації і здійснення заходів екологічної безпеки.

5. Вищий спеціальний – досягається під час підготовки військових фахівців оперативно-стратегічного рівня у Національному Університеті оборони України. Має на меті розширити знання і вдосконалити практичні навички фахівців військового державного управління під час організації і виконання завдань і заходів екологічної безпеки військ у повсякденній діяльності і при підготовці до ведення бойових дій.

На нашу думку, основними факторами поглиблення теорії і практики розвитку екологічної освіти військових фахівців будуть наступні:

1. Активне впровадження інноваційних технологій екологічного навчання майбутніх військових фахівців з широким застосуванням Інтернету та сучасної комп'ютерної техніки.

2. Більш повне забезпечення навчально-виховного процесу підручниками, навчальними посібниками, які відповідають рівню світових стандартів.

3. Масштабне сприяння як місцевому, так і міжнародному співробітництву в галузі військової екологічної освіти.

4. Підвищення престижу екологічної освіти завдяки належному фінансуванню її програм [5, с. 213].

Висновки. Екологічна освіта військових фахівців в сучасних умовах вимагає комплексного підходу. Адже вона формує не лише наукову систему знань, але й виховує гуманістичне сприйняття особистості, без якого неможлива реалізація теоретичних знань в її практичній площині. Саме тому, екологічний аспект освіти розглядається як необхідний компонент професійної підготовки командира взводу, роти, військової частини чи науково-педагогічного працівника, який живе, служить і виконує свої обов'язки у ХХІ сторіччі.

Список літератури: 1. Забезпечення екологічної безпеки військ (сил) у повсякденній діяльності / [Артем'єв С.Р., Блекот О.М., Гаврилко Є.В. та ін.]. – К.: НУОУ, 2009. – 160 с. 2. Артем'єв С.Р. Екологічна освіта як засіб формування екологічної свідомості молоді / С.Р. Артем'єв, Є.В. Плутахін, П.Г. Ватащук // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. – 2006. – № 25. – С. 136–148. 3. Програма навчальної дисципліни «Екотехнологія» 4. Програма навчальної дисципліни «Основи екологічної безпеки військ» 5. Плахотнік О.В. Професійна підготовка педагогів-геоекологів / О.В. Плахотнік, О.О. Безносюк. – К.: «Екс ОБ», 2001. – 248 с.

«Поступила до редколегії»